

De Moennik

Historisch tijdschrift van Heemkundevereniging Helden

Openingstijden van Streekmuseum De Moennik

Van 1 juni tot 1 september:

zondag 14.00 – 17.00 uur
dinsdag 14.00 – 17.00 uur
en 19.30 – 21.30 uur
donderdag 14.00 – 17.00 uur

Van 1 september tot 1 juni:

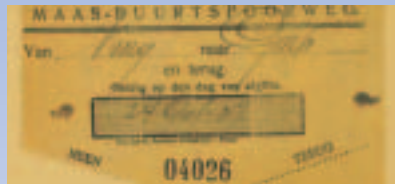
zondag 14.00 – 17.00 uur
dinsdag 14.00 – 17.00 uur
en 19.30 – 21.00 uur

Stamboomonderzoek:

dinsdag van 14.00 – 17.00 uur
en 19.30 – 21.00 uur

Lazaristen in processie

In dit nummer o.m.:

- 100 jaar Lazaristen in Panningen
- Roofoverval in 1751
- Grashoek zoekt zijn verleden

Adres: Heemkundevereniging Helden / Streekmuseum De Moennik
Ruijsstraat 90, 5988 AC Helden. Telefoon 077-307 85 76
Website: <http://home.hetnet.nl/~heemkundehelden/>

**februari 2003
nummer 17**

COLOFON

De Moennik
Periodiek van de
Heemkundevereniging
Helden. Verschijnt drie-
maal per jaar.

ISSN nr. 1570-8128

REDACTIE:
Patrick van 't Hooft,
Herman Dorssers

OPMAAK EN LAYOUT:
Boy Jacobs,
Henk Steeghs

ADVERTENTIE-ACQUISITIE:
Ton Leenders, Boy
Jacobs, Frans Koch

DRUKWERKBEGELEIDING:
Frans Koch

REDACTIEADRES:
Patrick van 't Hooft
Graafschap Kesselstr. 21
5981 XS Panningen
tel. 077-3075747

ADMINISTRATIE:
De Moennik
Ruijsstraat 90
5988 AC Helden
tel. 077-3078576
b.g.g. tel 077-3072695

Prijs los nummer 2,75
Abonnement 7,50
Postabonnement 11,50
Rabobank 13.10.44.060
met vermelding van
"De Moennik 2003"

Inhoud

- 1 Van de redactie
- 2 Nieuws van de Heemkundevereniging
- 4 100 jaar Lazaristen in Panningen
Herman Dorssers
- 10 Grashoek zoekt zijn verleden
Patrick van t Hooft
- 14 Het voormalige woonhuis Tummers
Frans Wulms en Patrick van t Hooft
- 18 Samen op de foto
Herman Dorssers en Twan Niessen
- 22 Roofoverval in 1751
Peter Vullings
- 26 Nabberhulp
Doortje Timmermans
- 28 De tram in Helden (slot)
Giel Kessels
- 32 Aod Heljes: de M lder
Frans Wulms
- 33 Uit het knipselboek van de fam. Tummers
Herman Dorssers
- 34 Straatnamen
Henk Thiesen
- 35 Straatnamen: Pastoor Hoemoetstraat
Henk Thiesen
- 36 Een maalsteen als getuige van een drama
Harry Bouten

Van de redactie

Beste lezers,

Voor U ligt het tweede nummer van De Moennik - nieuwe stijl. Het éérste nummer werd afgelopen november, bij wijze van promotie, eenmalig gratis verspreid in heel Helden. Vanaf nu is dit tijdschrift alleen bestemd voor de leden van de Heemkundevereniging, voor abonnees, en voor degenen die De Moennik los in de winkel kopen.

De recente vernieuwing van ons historische tijdschrift heeft tal van positieve reacties opgeleverd. Veel mensen hebben het niet bij complimenten alléén gelaten, maar hebben het bijgevoegde formulier ingevuld en opgestuurd. In totaal zijn er in de weken na de huis-aan-huis verspreiding meer dan tweehonderd leden en abonnees bijgekomen!

De vergroting van het lezerspubliek is voor de redactie een enorme stimulans om op de ingeslagen weg door te gaan. Maar tegelijk realiseren wij ons dat we met het vorige nummer ook een verplichting zijn aangegaan. De verplichting om dóór te gaan, en het niet bij één of enkele fraaie nummers te laten. Hoe vaak gebeurt het niet dat een mooi initiatief na een goede start snel weer verzandt?

In de komende tijd zal de redactie moeten bewijzen dat de vernieuwde Moennik méér is dan een eendagsvlieg. Dat dit tijdschrift een vaste plaats krijgt in het Heldense culturele leven. En dat het volgende nummer net zo goed, of zelfs beter is dan het vorige.

Beoordeelt u zelf of dat alvast geldt voor het nummer dat U nu in handen hebt. Het biedt weer een breed spectrum aan artikelen en rubrieken, die op een toegankelijke manier zijn geschreven.

De Moennik is er voor iedereen die graag leest over (lokale) geschiedenis. Kent u ook mensen die zich voor dit blad zullen interesseren? Wijs hen er gerust op dat het vanaf nu ook los te koop is, en dat ze ook een abonnement kunnen nemen. De makers van dit tijdschrift willen niets liever dan dat het veel gelezen wordt!

Veel leesplezier!

Patrick van 't Klooft

Eindredakteur

Nieuws van de Heemkundevereniging

Veel nieuwe leden!

De Moennik, voorheen Oos Bukske, steekt in een nieuw jasje. Heel Helden heeft het geweten! De presentatie van het tijdschrift op 16 november in het streekmuseum werd druk bezocht. Maar het was dan ook een mijlpaal in de geschiedenis van onze heemkundevereniging. Het tijdschrift kreeg van alle zijden veel lof toegezwaaid. De huis-aan-huisactie heeft in onze gemeenschap, vooral bij de historisch geïnteresseerden, nogal wat losgemaakt. Dat

Voorzitter Henk Thiesen overhandigt het eerste exemplaar van de *De Moennik* aan wethouder Janssen.

Foto: Archief De Moennik

blijkt wel uit het grote aantal nieuwe leden dat zich de laatste maanden heeft aange-meld. Meer dan honderd nieuwe leden kon het bestuur bijschrijven. Voeg daarbij het grote aantal nieuwe abonnees en we kunnen spreken van een zeer geslaagde actie. Het is de redactie er veel aan gelegen deze aantallen in de volgende maanden nog op te voeren. Wij doen ons best!

Inloopdag

Het bestuur overweegt om een inloopdag voor leden te organiseren om zo contacten tussen leden onderling en met het bestuur tot stand te brengen. Wij denken dat we veel voor elkaar kunnen betekenen. Enkele jonge vutters hebben gevraagd om structurele werkzaamheden te verrichten. Met hun toegezegde inzet zijn we heel blij. Mensen die ook een rol willen spelen op een van de gebieden van documentatie, foto's, kruisen, monumenten en kapellen of inventariseren van voorwerpen in het museum wordt verzocht contact op te nemen met de voorzitter.

De smid en de imker

De tentoonstelling *De Smid en de Imker* in Helden mag zich tot nu toe verheugen in een redelijke belangstelling. Het vak van smid in Helden kreeg op diezelfde 16 november bij de opening een interessante toelichting door ons Heldense ex-kamerlid (n smidsdochter!) Nelly Verbugt. Velen, vooral in het smidsvak geïnteresseerden, bezochten de goed gedocumenteerde tentoonstelling en met name het werkstuk van oud-smid Jan Lemmen werd alom lof toegezwaaid. Naar aanleiding van de lopende tentoonstelling heeft het bestuur onlangs gespro-

Herman Tijdink bezig met het smeden van een hoefijzer. Een van de foto's die te zien zijn tijdens de tentoonstelling *Smid en Imker*.

Foto: Archief De Moennik

ken met de onderwijsinstelling Prisma over het op gang brengen van structureel museumbezoek door leerlingen van de basisscholen. In *De Moennik* is men er klaar voor. De scholen die al zijn geweest zijn heel tevreden. Met name de daadwerkelijke aanwezigheid van een smid en een imker bevalt heel goed. Was u er nog niet? Geen nood: de tentoonstelling loopt nog enkele maanden.

Museumbezoek

Zo'n dertig leden hebben op 21 december het Leudalmuseum bezocht. Dit als dank voor hun inzet als toezichthouder op de zondagen in *De Moennik*. Het is een leerzame middag geworden, waarbij men ook een en ander kon opsteken over de wijze waarop men een museum of een tentoonstelling kan inrichten. De middag werd

afgesloten met koffie en vlaai in het restaurant van Sint Liehsbeth.

Tentoonstellingen in 2003

In het lopende jaar 2003 zijn na de Smid en de Imker nog diverse tentoonstellingen gepland met als thema's: 100 jaar Lazaristen, fanfare St. Cecilia, deportatie, en de boerderij in heden en verleden. Alle belangrijke data zijn terug te vinden in ons jaarprogramma. Wij hopen u zeker te mogen ontmoeten bij een of meerdere activiteiten.

Natuurlijk doet ons streekmuseum De Moennik ook mee aan de museumdag. In heel Nederland zijn alle musea dan gratis toegankelijk. Noteer alvast de data: zaterdag 12 en zondag 13 april a.s.

Boeken en brochures over de geschiedenis van Helden

Wij willen u er nog eens op wijzen dat in ons museum talrijke boeken te koop worden aangeboden. Zij kunnen een origineel geschenk zijn voor verjaardagen en andere gelegenheden. Wij noemen:

- Ƨ Helden in oude ansichten deel I;
- Ƨ Bestuur en bevolking door de eeuwen heen;
- Ƨ 40-45 Van oever tot oever (over de oorlog in onze regio);
- Ƨ 75 Jaar St. Joseph, 50 Jaar Missiehuis (C. Verwoerd);
- Ƨ Het Missiehuis te Panningen (G. van Winsen);
- Ƨ Bel Canto 50 jaar (jubileumboek);
- Ƨ De Keup (geschiedenis van een buurtschap);
- Ƨ De Moennik Jaarboek 1994;
- Ƨ *De Moennik/Oos Bukske* (alle 16 nummers nog verkrijgbaar).

100 jaar Lazaristen in Panningen

Herman Dorssers

Toen de Heren Lazaristen zich een eeuw geleden in Panningen vestigden konden zij nog niet bevroeden hoe goed zij hier terecht waren gekomen. De band die er ontstond met de Heldense bevolking is er een met een gouden randje. De bijzondere verhouding met onze paters zal in de volgende aflevering uitvoerig worden belicht. In dit nummer eerst een klein historisch overzicht van 100 jaar Lazaristen in Panningen.

Het landelijke Panningen moet in 1878 wel hebben opgekeken toen er in Kapelveld een gebouw verrees, dat tot op heden gezichtsbepalend zou zijn. Het werd een klooster, gesticht op verzoek van de parochie onder de toenmalige pastoor Caspar Lemmens (1875-1888) ten behoeve van o.a. een beter christelijk onderwijs. Met dat doel werden de zusters Ursulinen uit het Duitse Geilenkirchen aangetrokken. Behalve het onderwijs aan de meisjes van Kep 1 hielden de nieuwe nonnen er ook een pensionaat op na. Maar dat ging niet lang goed. De

Het klooster zoals de paters het in 1903 aantreffen.

Foto: Archief Missiehuis

bereikbaarheid voor de pensionaires en hun ouders was bijzonder slecht. Vanaf station Venlo was het drie uur gaans, vanaf Reuver twee uur. Al in 1885 werd het pensionaat verplaatst naar Venlo. Het zeven jaar oude klooster kwam leeg te staan.

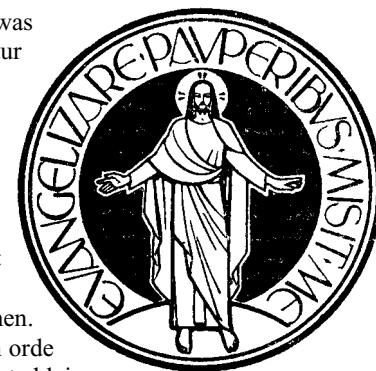
Nadat het tot 1891 voor allerlei doeleinden was gebruikt (o.a. als marechausseekazerne, zelfs als botermijn), kwam een andere zusterorde haar intrek nemen in het behoorlijk verwaarloosde gebouw. Het waren de Missiezusters van het Kostbaar Bloed, die bereid waren ook het onderwijs weer op zich te nemen. Maar allereerst wilden zij hier het noviciaat van hun orde inrichten. En daarvoor werd het gebouw uiteindelijk te klein. In 1903 verhuisden dus ook deze zusters weer, om zich voor goed in het Brabantse Aarle-Rixtel te vestigen. Maar het gebouw zou ditmaal niet leegblijven.

In het Venloosch Nieuwsblad van 25 april 1903 lezen wij: *Met genoegen vernemen we, dat er kans bestaat, dat het klooster St. Joseph, hetwelk nog in de loop van het jaar door de missiezusters zal worden verlaten, weder wordt bevolkt. Eene afdeling Fransche Paters Lazaristen zijn in onderhandeling over den aankoop van dit klooster.*

Deze orde was in 1625 gesticht door Vincent de Paul (Vincentius Paulo), die rond die tijd een aantal priesters om zich heen verzamelde om missionair werk te verrichten op het Franse platteland. Hij noemde de nieuwe orde Congregation de la Mission, in het jaar 1632 betrok men het voormalig leprozenhuis St. Lazare te Parijs. Vandaar de naam Lazaristen.

De congregatie breidde zich al snel uit. Rondom de tijd waarover wij hier nu spreken waren de Lazaristen werkzaam over de hele wereld, zowel in het onderwijs als in de parochies. De orde werd nog steeds bestuurd vanuit Parijs. Dat men rond 1900 op zoek was naar een onderkomen in Nederland was niet zo vreemd. De toenmalige Franse regering maakte het voor religieuzen bijzonder moeilijk hun werk te doen. Men vreesde zelfs dat alle priesters zouden worden verjaagd. Daarom zagen de Lazaristen n vele andere Franse ordes uit naar een onderkomen in het toleranter Nederland. Daarbij kwam dat het kleinseminarie van de orde zich ook al op Nederlandse bodem bevond, nl. Wernhoutsburg in Zundert (N.B.).

En zo gebeurde het dat het voormalige Missionsklooster Sankt Joseph een Frans klooster werd. De Franse overste van

Franse postzegel met het portret van St. Vincent de Paul.

Archief Missiehuis

1903, de eerste studenten steken bij Kessel met de pont de Maas over.

Foto: Archief Missiehuis

Wernhoutsburg ondertekende op 15 juli 1903 ten overstaan van notaris Oscar Haffmans de koopakte. En zo verschenen in de maanden juli en augustus de eerste nieuwe paters en broeders in het klooster aan de Kerkstraat. Zij kwamen niet alleen uit Frankrijk, maar ook uit Wernhoutsburg, waar al enige tijd novicen en grootseminaristen waren ondergebracht. Ze arriveerden met de trein in Reuver, staken bij Kessel de Maas over, en gingen het hele eind te voet door de Heldense bossen, en door Helden-Dorp naar hun bestemming. Deze voettochten zouden nog vele jaren noodzakelijk blijven, totdat de komst van de tram er in 1912 een eind aan maakte. Hoewel de bewoners van het eerste uur uit allerlei landen afkomstig waren en de voertaal tot 1921 Frans bleef, was de eerste overste een Limburger: Hubert Meuffels uit Susteren (32 jaar oud). Hij ging nu met enkele Franse collega's het lerarencorps in Panningen vormen. Overste Meuffels is bepalend geweest voor de eerste decennia van het Missiehuis. Hij bleef aan het roer tot 1926.

Al gauw bleek dat voor het opvangen van de vele mensen het huis te klein was. In 1907-1908 kwam de verbouwing tot stand die het Missiehuis ongeveer zijn huidige aanzien gaf. Aan de linkerkant werd een compleet nieuwe vleugel bijgebouwd, inclusief een nieuwe kapel. De voormalige zusterskapel was met name veel te klein gebleken bij de priesterwijdingen, zodat de wijdelingen de eerste jaren naar elders moesten uitwijken.

In de kringen van de congregatie ging Panningen door voor een streng seminarie. De omgeving zal dat nauwelijks gemerkt hebben. Vanwege de Franse voertaal zal het contact trouwens nog niet zo groot zijn geweest. Toch begonnen de paters het straatbeeld in Panningen mede te bepalen. Op hun vrije

Overste Meuffels (1903).

Foto: Archief Missiehuis

woensdagen trokken zij er op uit, en reeds in 1904 had het klooster het landgoed 'Gietenhof' aangekocht, dat de studenten in de loop der jaren omschiepen in een oase van rust. Zij gaven het de toepasselijke naam Emmaus, maar voor de omgeving werd het al gauw Patershof (de camping die er nu ligt houdt die naam nog in ere). Ook is in die tijd het ven 'De Snep' (langs de Noordervaart) aangekocht, waar de studenten vooral s winters te vinden waren.

Er kwamen tijdens het bewind van pater Meuffels nog andere belangrijke dingen tot stand. In 1911 kwam een missietijdschrift van de grond - eerst St. Vincentius Paulo genaamd, later Missiefront -, dat ook in Helden veel abonnees had. In 1912 werd in de kapel een juweel van een orgel geplaatst door de beroemde Franse Cavaill-Coll-Mutin-orgelbouwers. Nu nog wordt het instrument door kenners geprezen om zijn mooie klank.

In 1915 werd onder de sacristie van de kapel een grafkelder gebouwd, die tot de jaren zestig heeft dienstgedaan.

Met de eerste wereldoorlog (14-18) brak er voor de paters een tijd aan van grote onzekerheid. Dat het Missiehuis in deze jaren nog altijd volledig door het moederhuis in Parijs werd

De vijver in Emmaus wordt eigenhandig aangelegd (1910-1911).

Foto: Archief Missiehuis

gefinancierd, had n tot gevolg dat de geldstroom afnam. Er was in Frankrijk een zo grote oorlogsinflatie dat praktisch alle financi le steun verdween. Daarbij kwam onzekerheid over het voortbestaan van het Missiehuis, omdat men vanuit Frankrijk het kleinseminarie in Wernhout wilde opheffen. Dat betekende dat vanuit het moederhuis geen steun meer viel te verwachten. Daarom besloot men om op eigen kracht verder te gaan als zelfstandige Nederlandse Provincie, met eigen missies. Daarbij had men speciaal Nederlands-Indi op het oog. Een en ander kreeg zijn beslag in 1921. Er moesten nu wel andere financi le bronnen worden aangeboord. Voor het eerst gingen mensen uit Helden bijspringen, er heerste immers zichtbare armoede in het Missiehuis. Vele acties van de bevolking hielpen onze paters er in die moeilijke jaren overheen.

Pater Jan Pijpers, een van de Missiehuisbewoners die voor de Panningse gemeenschap veel heeft betekend.

Foto: Archief Missiehuis

In 1930 kon de oude kapelanie aan de Kerkstraat worden aangekocht, waardoor tevens het terrein achter het Missiehuis aanzienlijk kon worden uitgebreid. De kapelanie lag tegenover de huidige kapelingang en heeft vele jaren dienst gedaan als ziekenafdeling. Zij werd afgebroken in 1964. In november 1934 kwamen de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid uit Steyl naar Helden om de zorgen voor de keuken van het Missiehuis op zich te nemen. Voorheen was het keukenwerk altijd door de broeders gedaan. In deze tijd floreerde het klooster als nooit tevoren. De ergste armoede was achter de rug. Het aantal wijdelingen was ieder jaar constant. Er zouden in het Missiehuis bijna 450 priesters worden gewijd! Verschillende van hen brachten het zelfs tot bisschop: Mgr. Lebouille (China), Mgr. Beckmann (Panama), Mgr. Verhoeks en Mgr. Klooster (Java), Mgr. Janssen (Ethiopi), Mgr. Veerman (Brazili), en Mgr. Bomers (Ethiopi en later Haarlem). De plaatsen van hun diocesen geven tevens aan waar het werkterrein van de Nederlandse Lazaristen zoal te vinden was. Maar ook in

Nederland bleven velen werken, als priesterleraar, of als parochiepriester in een van de parochies die door de Lazaristen waren gesticht, vooral in de mijnstreek.

Hoewel de oorlog 40- 45 ook voor het Missiehuis een beroer-

de tijd was, kwam het klooster er toch zonder kleerscheuren vanaf. Overste Piet van Kuyck had het er, samen met de provisoren Jac Reynen en later Theo Kock, behoorlijk moeilijk mee om de meer dan honderd inwoners aan eten te houden. Velen zullen zich ook herinneren hoe de Panningse parochianen gebruik mochten maken van de kapel toen de Duitsers op 17 november 1944 de kerktoren hadden opgeblazen. En bij de bevrijding in diezelfde maand maakte de Schotse Red Liondivisie van het Missiehuis gebruik als hoofdkwartier. In januari 1945 kwam zelfs (onder strenge voorzorgsmaatregelen!) generaal Montgomery naar het Missiehuis om er met zijn staf de verdere opmars naar de Rijn te bespreken. De bewoners voelden zich toen min of meer gevangenen in eigen huis. De uitzending van missionarissen liep door de oorlog natuurlijk wel enige jaren vertraging op.

Ook na de oorlog nog kon het Missiehuis zich verheugen in een groot aantal priesterkandidaten. Het contact met de bevolking was in de loop der jaren steeds intensiever geworden. Vanaf de jaren zestig mochten de studenten zelfs deelnemen aan het Heldense verenigingsleven. Het 50- en 60-jarig bestaan werd op grootse wijze m t de dorpsgemeenschap gevierd. Grote hulpvaardigheid bleek ook weer bij een grote brand op 10 januari 1954.

In de jaren zestig werd het duidelijk dat de roepingen afnamen. Was eerst het bewonersaantal al gehalveerd doordat de novicen en filosofiestudenten in 1958 naar het Gelderse Eefde vertrokken, in maart 1966 volgde er zelfs een fusie met andere congregaties en werd er les gegeven in Eindhoven. Er moest dus gauw iets gedaan worden om het Missiehuis een zinvollere bestemming te geven. Eerst was al het Nederlandse Provinciaal en Economaat van Nijmegen naar Panningen overgekomen (1969), maar het werd steeds duidelijker dat de vergrijzing van de confraters medebepalend zou zijn voor de toekomst van het klooster. In 1976 werd dan ook de Stichting Bejaardenzorg Lazaristen opgericht, met pater Huub Steegmans als directeur. Twee jaar later sloten de Dochters der Liefde zich bij de stichting aan. Zij woonden vanaf 1958 in het zustersklooster schuin tegenover het Missiehuis, en zagen zich voor het hetzelfde probleem gesteld.

En zo is het vertrouwde gebouw aan de Kerkstraat nu een bejaardenverzorgingstehuis geworden, waar paters en zusters goed verzorgd hun laatste levensfase doorbrengen.

Men koos als naam: Vincent Depaul , naar hun roemrijke stichter.

Bij de omslagfoto:

De kloostergemeenschap trekt in processie naar de parochiekerk, waar Mgr. Moors een Pontificale Mis zal opdragen b.g.v. het derde eeuwfeest van het sterven van Louise de Marillac, medestichteres van de Dochters der Liefde (13 maart 1960).

Foto: Archief Missiehuis

Bronnen:

Vijftig jaar Missiehuis (C.Verwoerd c.m.)

Archief Missiehuis St. Jozef

Uit de geschiedenis van de Nederlandse Lazaristen (G. v. Winsen c.m.)

Jaargangen van "Midden-Limburg"

Grashoek zoekt zijn verleden

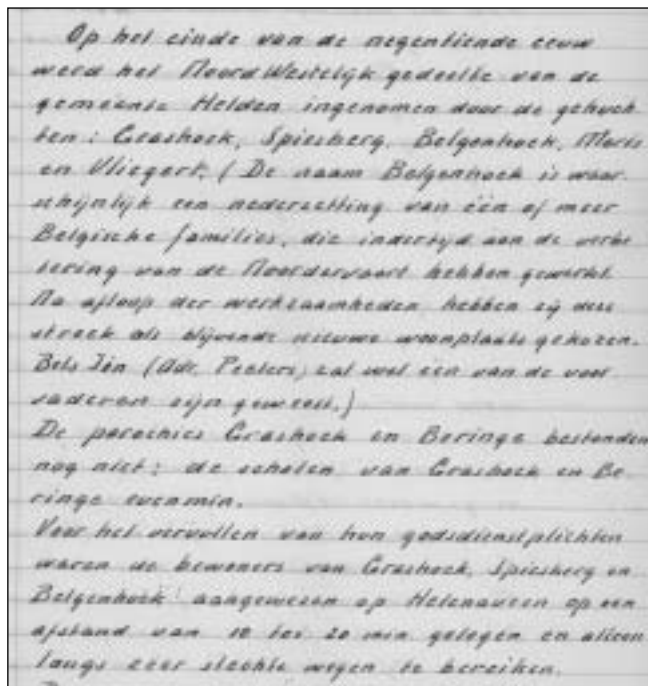
Patrick van t Hooft

Veel later hadden ze niet moeten beginnen, de vier leden van de Heemkundevereniging uit Grashoek. Ze hebben een ambitieus doel: de geschiedenis van Grashoek te boek stellen. Ze zijn nog net op tijd om uit de eerste hand verhalen op te tekenen uit de pioniersjaren. Toen Grashoek nog het wilde westen van Helden was

En keer in de maand komen ze bij elkaar: Huub Kluijtmans, Henk Steeghs, Theo Engelen en Piet Madou. En altijd hebben ze wel weer iets nieuws ontdekt voor dat rijk geïllustreerde, goed gedocumenteerde boek over de geschiedenis van Grashoek dat over een paar jaar moet uitkomen.

Theo Engelen is er dit keer niet bij, hij is ziek. De andere drie praten elkaar bij over wat ze de laatste weken gedaan hebben.

Ik heb van de familie Janssen-Steeghs een stuk of 40 foto's uit de jaren '50 gescand, zegt Henk Steeghs. Er zitten ook veel buitenfoto's bij, van op het land. Die zijn best zeldzaam.

Misschien wel de eerste poging om het ontstaan van de parochie Grashoek te beschrijven: aantekeningen van het eerste hoofd van de lagere school, meester Beumers.

Archief:
Historische Werkgroep
Grashoek

Het begon allemaal in februari 1999. Huub Kluijtmans en Henk Steeghs raakten in de plaatselijke friture met elkaar aan de praat over vroeger. Kluijtmans liep al langer rond met het idee eens een boek over de geschiedenis van Grashoek te schrijven. Ik ben thuis met geschiedenis en archeologie opgegroeid. Mijn vader (de bekende amateurhistoricus Leo Kluijtmans — de Ziener van de Peel — red.) was een levend boek, een geboren verteller. Een dag of wat na het gesprek in de friture belde Kluijtmans Henk Steeghs op: doe je mee?

Inmiddels zijn ze met zijn vieren, en hebben ze al een enorme hoeveelheid aan documentatie verzameld. Ieder heeft zijn eigen specialiteit. Kluijtmans: Theo Engelen is een lopend geschiedenisboek. Hij weet alles over wat zich hier vroeger in de families heeft afgespeeld. Wie met wie getrouwd is, waar hun kinderen gebleven zijn, maar ook alles over bijvoorbeeld een geschil over een stuk land. Dat komt omdat die van Engelen toen al een van de grootste boeren van Helden waren.

Piet Madou is de man met de meeste tijd. Hij duikt de archieven in om in de bevolkingsregisters alle genealogische en andere gegevens van de Grashoekenaren uit te pluizen. Ik ben er min of meer constant mee bezig, zegt hij, met in zijn hand een van de vele dikke klappers vol met feiten over de complete Grashoekse bevolking vanaf het begin, nu bijna een eeuw geleden. Hij heeft ook tal van andere documenten over Grashoek opgedoken.

Kluijtmans doet alles van voor 1900. Hij is de man van de heel oude archiefstukken.

De foto's en illustraties worden verzameld door Henk Steeghs. Om het dagelijks leven van vroeger te kunnen vastleggen, gaan de leden van de werkgroep ook op bezoek bij oudere inwoners. Huub Kluijtmans: We hebben in totaal nu zo'n 30 tot 40 lange gesprekken gehad. Die worden dan uitgetikt in lange, feitelijke verslagen. Piet Madou: Van deze man (hij wijst op een uit-

Historische Werkgroep
Grashoek.
V.l.n.r.: Theo Engelen,
Huub Kluijtmans, Henk
Steeghs en Piet Madou.

Foto: Historische Werkgroep

Pastoor Vullings,
eerste parochieherder
van Grashoek.

Foto: Historische Werkgroep

Het pas aangelegde kerkhof achter de H. Hartkerk, gefotografeerd vanuit de kerktoren in 1953. Links in de lengte langs het kerkhof, de tuin van meester Van Soest. De donkere gebogen lijn achter het kerkhof is de Molenbeek. De kippenhokken zijn van kuikenbroederij Jan Cuijpers. Daarachter het bos van de Ketser, waar nu Grashoeks kernuitbreiding plaatsvindt.

Foto: Historische Werkgroep

gewerkt verslag —red.) heb ik het hele foto-album meegenomen. Dat geef ik dan aan Henk. Veel, vooral oudere mensen in Grashoek informeren inmiddels regelmatig hoe het staat met het werk van de vier.

Grashoek is een dorp met een relatief korte geschiedenis. Voor 1910 was het terrein waar het dorp nu ligt een leeg gebied met heide en vennen. In de buurt lagen verspreid de buurtschappen Vliegert, Maris (al genoemd rond 1100), en de Grashoek, tegen de Helenavaart aan. Pas in de jaren na 1910 ontstaat het dorp, als de Peelontginningen veel mensen naar het gebied lokken. In 1918 wordt ook de kerk gebouwd. Een heel belangrijk document voor de vroege geschiedenis van Grashoek is het Memorieboek van de Parochie H. Hart van Jezus, van pastoor Vullingsh, zegt Henk Steeghs. Dat was de eerste pastoor van Grashoek. Die is meteen vanaf 1918 een soort dagboek gaan bijhouden. En dat is ook door zijn opvolgers bijgehouden tot in de jaren 50.

De mensen die zich in Grashoek kwamen vestigen waren geen doetjes. Huub Kluijtmans: Grashoek, daar woonde ruig volk. Tot ver in de jaren 50 heeft het dorp nog die reputatie gehad. Ze blonken hier vroeger ook uit in ongehoorzaamheid. En het zit er soms nog een beetje in. Een paar jaar geleden had ik het toevallig eens met iemand over een bouwvergunning. Officieel moet

dit, officieel moet dat. Ik zei: in Peelingen moet dat, maar oppe Grashoek hoeft det neet! En de man wist precies wat ik bedoelde!

Terug naar het plan voor het boek. Kort nadat Kluijtmans en Steeghs van start gingen, brachten ze een bezoek aan Henk Thiesen. Die had toen net zijn boek over 50 jaar Egchel klaar. De moed zakte hen even in de schoenen. Huub Kluijtmans: Als je ziet hoeveel die allemaal met die onverzettelijke energie van hem heeft verzameld, dan denk je: dat lukt ons nooit. Maar hij gaf ons veel nuttige tips, bij voorbeeld over hoe je moet archiveren.

Inmiddels heeft de werkgroep zelf ook al heel veel documentatie bij elkaar verzameld. Maar het moeilijkste komt nog: het schiften, en het knopen doorhakken. Wat komt er wel en niet in het boek, en hoe ga je sommige dingen opschrijven. Een gevoelig punt is bij voorbeeld het enorme aantal NSB-stemmers in

Ontginning van de Belgenhoek in 1950.

Grashoek in de jaren 30. Dat zijn dingen die op een nette manier beschreven moeten worden, meent Huub Kluijtmans. Maar hoe, daar zijn we het nog niet over eens, voegt Henk Steeghs er meteen diplomatiek aan toe.

Het boek wordt nog een hele kluit voor de werkgroep. Maar ze nemen er de tijd voor. Tussen nu en vijf jaar moet het er zijn. Huub Kluijtmans zal het uiteindelijke schrijfwerk gaan doen. Ik ben nog op zoek naar een soort rode draad, zegt hij, terwijl hij zit te denken en even voor zich uitkijkt. Misschien dat het t ongehoorzame van de Grashoeksen wordt mmm, ja t ongehoorzame

Aan het werk o.a. Hein en Hannes Gielen, Naad Verlinden, Toon Janssen (Loves), Hein van Grimbergen, Ties Verschaeren en Wullem Wilms. Twee dochters van Engel Cuijpers zijn het nieuw verworven land aan het schoffelen. Links staat Dorien, rechts Lies Cuijpers.

Foto: Historische Werkgroep

Het voormalige woonhuis Tummers in Panningen

Frans Wulms en Patrick van 't Hooft

Ik was al jaren verliefd op dit huis. Toen ik in 1992 de kans kreeg het te kopen, deed ik het meteen. Aan het woord is Fons van der Mullen, de trotse bezitter van het monumentale woonhuis op de hoek van de Schoolstraat en de Kerkstraat in Panningen. Het huis was generaties lang in eigendom van de in Helden welbekende, en notabele familie Tummers.

Het prominent gelegen hoekpand werd in 1876 gebouwd in opdracht van Johannes Arnoldus Tummers en zijn vrouw Joanna Hendrika Joosten. Dat is meteen ook de verklaring van de inscriptie in de gedenksteen die boven in de tuitgevel van het huis te lezen is: I A T en I H I 1876. De I is Latijn

Foto: Frans Wulms

voor een J, waarmee je de initialen krijgt van Tummers en zijn vrouw. Tummers was secretaris van de gemeente Helden van 1864 tot 1899.

Tummers zoon Henri werd de volgende eigenaar van het huis. Henri volgde zijn vader trouwens ook op als gemeentesecretaris, en bleef dat tot 1940.

Het huis bleef daarna nog een tijdje in de familie. Na Henri Tummers werd de oudste zoon Joseph Tummers (gemeente-ontvanger) de eigenaar, en daarna diens weduwe en de twee kinderen. Zij hebben het verkocht aan Fons van der Mullen.

Ik ben er altijd verliefd op geweest. Toen het te koop kwam had ik denk ik een streepje voor omdat ik de familie vrij goed kende. Maar ook omdat ik duidelijk maakte dat ik het huis zo origineel mogelijk wilde houden.

Fons van der Mullen praat graag over zijn huis. Hij is er trots op, en met recht: Toen ik het kocht was het behoorlijk onderkomen. Het stucwerk in de plafonds bijvoorbeeld was overal gebarsten en afgebroken. Ik heb er zo'n twee ton ingestoken (gulden — red.) om alles weer in de originele staat te krijgen. Het resultaat van de binnenhuis-restauratie mag er zijn. De lange, brede hal achter de voordeur heeft nog de originele tegelvloer, de muren zijn stijlvol behangen, de grote deurlijsten en het plafond met stucwerk zorgvuldig geschilderd. De (nieuw gekochte) lampen zijn geheel in de notabele stijl van de hal.

De zitkamer meteen links was een verwaarloosde rommelkamer toen Van der Mullen het huis betrok. Nu wordt de kamer gedomineerd door een decoratief lichtblauw stucwerk op de plafonds en boven de zwartmarmere schoorsteenmantel.

In 2001 werd het huis grondig bekeken door een bouwkundige van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Die was net zo enthousiast als Van der Mullen zelf, en kende het meteen een beschermde status toe. Dat heeft onder meer tot gevolg dat de eigenaar alleen met toestemming van de Dienst veranderingen mag aanbrengen aan het huis. Voor sommige huiseigenaren reden om niets met de Dienst te maken te willen hebben. Niet voor Van der Mullen, die ook zonder het toezien oog van Monumentenzorg al alles doet om het huis zo authentiek mogelijk te houden. Met de beschermde status op zak kan hij nu de kosten voor onderhoud aan de woning aftrekken van de belasting.

Fons van der Mullen

Voordeur versierd met ambachtelijk houtsnijwerk en siersmeedkunst. De ruit boven de deur weerspiegelt de phoenix van het industrieel monument.

Foto: Piet Madou

De hal, van achteren uit gezien.

Foto: Patrick van 't Hoof

Het hele huis ziet er binnen perfect uit, maar de zolder is een ander verhaal. Via een steile trap staat de bezoeker plotseling in de vrieskou tussen oude balken, vlak onder dakpannen waar de wolkenlucht hier en daar doorheen schijnt. Als de regen recht naar beneden valt dan lekt het hier wel wat, zegt Van der Mullen. Enkele grote plastic bakken vol water zijn het bewijs. Maar het valt wel mee. Er gaat niks door de plankenvloer heen. Beneden merken we er niks van.

Het dak is n van de onderdelen die het huis volgens Monumentenzorg bijzonder maken. Niet alleen vanwege de originele 19e eeuwse oud-Hollandse dakpannen, maar ook vanwege de zogeheten stropoppen (kleine, samengebonden bosjes stro) die onder de pannen gestoken zijn. De stropoppen moeten de kieren tussen de pannen dichten zodat de tocht (en de regen?) buitengehouden wordt. Tussen de dakpannen en de oude balken zitten nog steeds de strobundeltjes uit 1876! Tenminste, wat er nog van over is. Want het stro is op sommige plaatsen al verdwenen, of anders wel flink aan het vergruizen. De meeste mensen die hier op zolder komen vinden het maar een troep, zegt Van der Mullen glimlachend.

Het huis heeft ook aan de buitenkant een aantal interessante details. Kijk bij voorbeeld eens omhoog naar de dakgoot met kroonlijst aan de

voorgevel. De goot wordt ondersteund door gestucte klossen, afgewisseld met bloemdecoraties, een motief dat in de tuigeveld wordt voortgezet.

Op het balkon boven de deur zit mooi siersmeedwerk. Het balkon wordt ondersteund door decoratieve consoles. Ook mooi is het teruglopende metselwerk rond de entree, en de prachtige voordeur - uiteraard origineel.

Decoratief stucwerk boven de schouw in een van de kamers.

In 1912 is door de familie Tummers aan de achtergevel van het pand, dus links van de woning aan de Kerkstraat, een tweede huis gebouwd. Daarin is de weduwe van de in 1899 overleden J.A. Tummers gaan wonen. Het complete blok - het oude pand en de ertegenaan gebouwde woning - zit heel raar in elkaar. Dat komt doordat er eigenlijk n familie gebruik maakte van twee panden, of eigenlijk een pand, maar van buiten twee woningen.

Zo waren er bij voorbeeld binnendeuren van de ene woning naar de andere. Die zijn later dichtgemetseld toen het linkerpand werd verhuurd aan iemand anders die geen familie was. Ook is de trap van het oudste pand gedeeltelijk ingebouwd in het linkse pand. Het trappenhuis was oorspronkelijk een uitbouw - met een topgeveltje - van het toen nog vrijstaande huis. De kelder van Van der Mullen ligt ook onder de keuken van de burens.

Al met al een rare situatie als men niet op de hoogte is van het verleden van deze woningen. Het linker pand is wel tot op de dag van vandaag eigendom gebleven van de familie Tummers, alhoewel dat waarschijnlijk niet lang meer duurt: het stond te koop bij het schrijven van dit artikel.

Het linkerhuis is in de oorlog getroffen toen de Duitsers de kerktoren opbliezen. De torenspits viel daarbij gedeeltelijk op het huis. V r die tijd had het huis een prachtige voorgevel met torentje boven het trappenhuis, maar dat is na de oorlog slechts heel eenvoudig weer opnieuw gebouwd.

In 1992, toen het huis te koop werd aangeboden, waren er kapers op de kust die wilde plannen hadden met het pand. Gelukkig is het toen gekocht door een liefhebber van monumentale gebouwen, iemand die van het gebouw houdt zoals het is. Want het is lang niet altijd gemakkelijk om in een oud huis te wonen, en het is zeker niet goedkoop in het onderhoud.

Bronnen:

Fons van der Mullen
Archief De Moennik
Rijksdienst voor de
Monumentenzorg.

Samen op de foto

Herman Dorssers en Twan Niessen

De gemiddelde Moennikbezoeker zal wel weten dat dit streekmuseum over een enorm fotoarchief beschikt. In de map Parochie Panningen troffen we bijgaande opname aan. We schrijven het jaar 1947, en het kerkkoor van deze parochie neemt afscheid van zijn dirigent Willem Hendricks. Deze

Trines W Ilem , woonachtig in Everlo, was timmerman van beroep en had vanaf de jaren 40-50 zijn timmerwerkplaats aan de Kerkstraat (later overgenomen door Piet Bongaerts). Hij

Foto: Archief De Moennik

heeft v r die tijd in het bedrijf van zijn vader (Trines Sjang en Zonen) nog vele timmerwerkzaamheden verricht aan het Missiehuis van de Lazaristen, o.a. de banken die nu nog in de kapel staan. Willem Hendricks is vele jaren als leider van het zangkoor actief geweest.

Tegen het einde van zijn dirigentschap was ook kapelaan Spee een groot promotor van de kerkzang. Hij stichtte o.a. een jongenskoor, dat vele jaren heeft bestaan. Bij grote gelegenheden werd Willem vaak door hem vervangen. Maar ook kapelaan Spee vertrok in 1946. Toch bleef het Panningse kerkkoor niet

Zo -mer (b j ein aafsjeid)

*Zo mer n sjtraot vol m t leech,
zo mer de z n en de maon,
zo mer n klein leef gedeech,
zo mer doe n b j dich te sjtaon.*

*Zo mer de mist door de roehte,
zo mer de windj in de h gk,
zo mer de raegenbi s boehte,
zo mer b s toe n w wieht w g*

*Zo mer get bloome in mei,
zo mer n kindj oppe r gk,
zo mer de buim in de wei;
zo mer kumt alles w r tr k.*

Zo m r

Theo van Reen

verweesd achter. Willem werd opgevolgd door de muzikale Jacques Kusters, die al een aantal jaren lid van het zangkoor was geweest.

De volgende mensen staan op de foto:

1e rij v.l.n.r. Henri Tummers (lid van het kerkbestuur), Willem Hendricks, pastoor Jacobus van Montfort.

2e rij v.l.n.r. Jan Goutier, Frans Litjens, Drees Crommentuijn, Leo Houwen, Graad Kusters, Jeu van Horen, Sjeng Janssen, koster/organist Fons Janssen, Graad Verhaegh, Dr Pubben, Herman Verrijt, Laurens Meekel, Koe b Reinders, Harie Smeets, Sjaek van der Velden.

3e rij v.l.n.r. Thei de Bruijn, Janssen (Everlo), B r Brummans, (onherkenbaar), Pierre Janssen, Jacques Kusters (nieuwe directeur), Gerrit Peters, Harry de Bruijn, Jan Ebisch, Jacques de Bruijn.

**Op de volgende
bladzijde:**

**Op de volgende pagina's
een nostalgisch stukje
Baarloseweg: in de jaren
30 aangelegde
beugelbaan bij de
familie Houtappels.
Beugelclub HBC vond
er zijn vaste stek. In
1962 werd aan de
voorkant het bekende
café aangebouwd.**

**Naar een schilderij
van Lei Steeghs.**

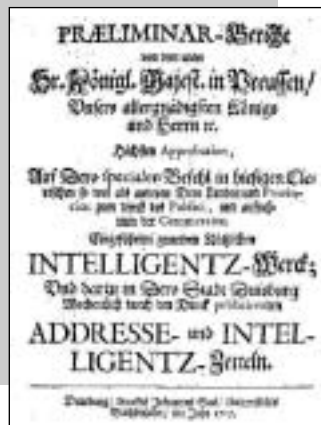
Panningen in rep en roer, roofoverval in 1751

Peter Vullings

Het moet een tumult geweest zijn in die nacht van maandag op dinsdag 26 oktober 1751. Panningen werd opgeschrikt door een roversbende die huishield bij twee kooplieden thuis. De overval ging gepaard met geweld en schieten met vuurwapens.

Slachtoffers van de overval waren Jan Joosten (koopman, jeneverschenker en bakker) en zijn buur Andries Knippenbergh (koopman in stof en laken, jeneverbrander, moutmaker, bier- en jenevertapper en bakker). De woningen van beide slachtoffers stonden tegenover de oude kapel, ongeveer waar tegenwoordig de winkeliers Bos en Fleuren op de Markt gevestigd zijn. Een viertal daders werd snel genoeg na de overval in Thorn opgepakt, maar de rest van de bende wist te ontkomen. Reden voor de Pruisische overheid om een relaas betreffende dit voorval te doen opnemen in de Duisburger *Intelligentz Zettel* van 23 november 1751. Een ieder die iets omtrent dit voorval te melden had werd opgeroepen om *zulks ten eersten aan zyne Koninglyke Majesteits Raad en Momboir Rasoir, of wel aan den Procureur-Fiscaal Johan Michiels binnen de stad Gelder over te zenden*.

Hier volgt het letterlijk uit deze krant overgenomen relaas van deze overval:

In de nacht tusschen den 25 en 26 oktober laatsleden is by den Koopman Jan Joosten binnen het Dorp Helden, aan de Maaze, in den Ampte Kessel, door een sterke bende rovers met geweld een inbreuk gedaan, en de vrouw van den huize met een pistool op de borst gedwongen om aan te wyzen, waar haar geld was, welke daarop een kist opende, hebben de rovers het geld, bestaande in 50 60 pattacons, daruit genomen, voorts al het lynwaad ende wollen deekens door de kamer gesmeten, den man, vrouw, maagd en verder huisgezin gebonden, en twee kerelshen met het mes op de keel en de pistolen op de borst stil gehouden, terwyl de andere rovers renden naar het huis van Andries Knippenbergh, daar ze tweemaal op de deur stieten, en riepen om open te

maken, voorgevende, dat ze Pruisische onder-officiers waren, waarop de dochter van den huize haar de vensters wees van een kamer; zeggende, daar logeert een Lieutenant, als die u kent, zal ik open maken. De rovers daardoor gans niet afgeschrikt, zochten zoo wel de deur als een venster met geweld open te breken, hebbende reeds een yzeren stang geforceert, eer de waard van den huize en de bewuste Lieutenant voor den dag kwamen, en de geene, die door het venster zochten in te dringen, met slagen terug keerden, terwyl de rovers tot zeventien kogels toe in het huis schoten, waarvan er twee de Lieutenant troffen, edoch ten allen gelukke geene dodelyke wonden veroorzaakten.

Gedurende dit tumult liepen de zoon van den huize en de diensmaagd naar de zolder; en riepen hulp en brand, 't welk de rovers insgelyks deden, en zich daarop metter haast begaven naar het huis van Jan Joosten, waar uit ze met achterlatinge van twee korte, edoch sterke breekzysers, met zich namen het geld, een dozijn hemden, en aan differente stukken laken omtrent 150 ellen van verscheide couleuren, waarvan de elle 8 of 9 spechie schellingen zouden waardig geweest zyn. De rovers eindelyk door de inwoners van Helden verjaagt, waren des morgens by eenen Hof onder het district van Thoor eenige van hen met een deel der gestolen zaken achterhaalt twee mans en twee vrouwspersonen van dezelve geapprehendeert en gevangen binnen Thoor gebragt, maar door die van de

Justitie aldaar op voorafgaande requisitie aan den Schout van Helden uitgelevert, en door dezen binnen de stad Gelder gebracht, uitgezonderd eene der voorschreven vrouwspersonen die weinig dagen na haar apprehensie een kind gebaart heeft, en derhalven nog niet konde getransporteert worden.

Het artikel gaat verder met de beschrijving van de vier aangehouden verdachten. E n van hen is Jurgen Empsighoff, twintig

jaar oud. Hij had een jas uit het Pruisische leger en een rieten stok met een koperen knop, wat de indruk gaf dat hij een Pruisisch onderofficier was. Ongeveer zes weken geleden had hij zich laten ronselen voor het Pruisische leger. Maar omdat hij geen handgeld kreeg was hij weer gedeserteerd. Hij sprak met een of andere Westfaalse tongval. De tweede verdachte is Philip Lesener, 20 jaar oud en afkomstig van Blomberg in het graafschap Lippe-Detmonth. Zijn vader zou in

het Hannoverse leger hebben gediend.

De derde persoon is een 19-jarige goed uitziende vrouw, een zekere Anne Maria Grevel. Zij vertelde een soldatenkind te zijn, geboren in Wezel. Enige tijd geleden had ze kennis gekregen met een soldaat in Wezel. Van hem heeft ze nu een kind dat inmiddels negen maanden oud is. De laatste acht weken is ze met het kind door het land getogen. Tenslotte nog de vrouw die nog in Thorn wordt vastgehouden. Zij heet Clara Bosch en geeft aan een dochter van een soldaat te zijn.

Beenschroef

De verdachten werden, op weg van Thorn naar Geldern, eerst nog opgesloten in de school in Helden. Dit blijkt uit de dorpsrekening van 1752, waarin een post voorkomt dat Marij Gommans 6 schillingen betaald kreeg voor het feit dat *sij de wacht in haer huijs heeft gehadt bij de gevangens in de school voor vier en licht (vuur en licht) ses schillingen*.

Vervolgens werd Derick Claes met paard en wagen naar Venray gestuurd om daar de boeien en banden af te halen die gebruikt gingen worden voor het transport van de gevangenen naar Geldern. Derick is hiervoor drie dagen op pad geweest en kreeg 6 gulden 2 stuivers en 6 duiten betaald.

Het proces tegen de arrestanten begint in Helden op 26 november 1751 als de aanklacht officieel bij de schepenen wordt ingediend. Aanklager is de scholtis van Helden, Michiel Smolders, als vertegenwoordiger van de Pruisische overheid. De arrestanten Jurgen Empsighoff en Philip Lesener ontken- nen de beschuldigingen.

Duimschroef

Op 14 februari 1752 wordt door de scholtis Smolders een aanvraag tot scherper examinatie bij de Heldense schepenbank ingediend. Het Hof van Gelre in Geldern bepaalt echter of dit wordt toegestaan. Het Hof gaat akkoord, Empsighoff en Lesener mogen tot in de derde graad (het maximale) gefolterd worden. De folteringenvinden plaats op 28 februari 1752 in Geldern, en Empsighoff en Lesener bekennen de misdaden. Op 2 maart 1752 vinden de herbevestigingen van de bekentenissen plaats *ontboeyt, van alle banden ontslaegen sijnde, ende gebrocht in vollen Raede, bij opene deur ende vensters*.

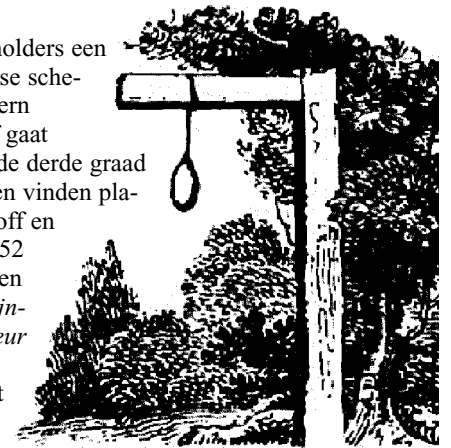
De Heldense schepen komen vervolgens tot het volgende oordeel voor Lesener en Empsighoff: *dat gij sult worden gebrocht naer Helden ter plaetse daer men gewoon is, crimineele Executie te doen, dat gij aldaer met het sweerd van het leven tot de doot sult worden gericht, ende dat, naer voltrockene Executie, u lichaem, andere ten afschrickelijcken Exempel, op een radt sal geleijt ende gevlochten, wie mede u hooft op eene ijsere stange boven het lichaem gestelt worden, verclaerende u goedt ten profijte van sijne Conc Majt verbeurt te sijn, u tot dien condemnereende in de costen deser crimineele procedure ende misen van Justitie*.

Het Hof van Gelre keurde het door de schepenbank uitgesproken doodvonnis op 6 maart goed. De voorbereidingen voor de dubbele executie konden nu van start gaan.

Op zaterdag 11 maart 1752 werden de veroordeelden in Geldern opgehaald en ge scoreerd door een grote groep Heldenaren. Ieder ontving 9 stuivers en 4 duit voor zijn bijdrage aan dit transport van de gevangenen naar Helden.

Waarschijnlijk zijn Empsighoff en Lesener nog op dezelfde dag ge xecuteerd op de Staakberg te Helden. Op het vonnis staat geschreven *Gepubliceert ende geexecutier tot Helden den 1 Mert 1752 Mij present C. Jurgens secr(etar)is*. Net achter de 1 ligt een spat inkt, zodat niet met zekerheid te zeggen is wat de exacte executiedatum is geweest.

Dit was meteen ook het laatste doodvonnis dat door de Heldense schepenbank werd uitgesproken. De beide in dit verhaal voorkomende dames Anna Maria Grevel en Clara Bosch werden op 21 maart 1752 voor het leven uit het Pruisisch Overkwartier verbannen. Hoe het de ontsn pte benedeleden is vergaan is niet bekend.

Bronnen:

1. Adresse und Intelligenz Zettel. Een wekelijks in Duisburg gedrukte krant waarop de dorpsbesturen in het Pruisisch Overkwartier een verplicht abonnement dienden te hebben. Originelen in Stadtarchiv Duisburg. Met dank aan J. Hendrix te Lottum.
2. RA Limburg, Schepenbank Helden, inv.nr. 19, bijlagen bij de processen 1726 – 1756
3. HStA Düsseldorf, Geldern, IV Justizhof, inv.nr. 4, Urteilsbücher Band 4 1745 – 1754
4. GHS Helden, Panningen, inv.nr. 136, rekening 1752

Bijgaande herinneringen werden voor De Moennik opgetekend door medewerkster Doortje Timmermans. Ze is in 1910 geboren in Egchel. Jarenlang was ze onderwijzeres in Helden-Dorp, ze heeft veel invloed gehad op de Dörper gemeenschap. Sinds enkele jaren woont ze in De Wietel. Daar kijkt ze graag (mét ons!) terug op een tijd die wij ons niet meer kunnen voorstellen.

Nabberhulp

Uit de herinneringen van juffrouw Doortje Timmermans

In de vorige aflevering ging de schrijfster in op de burenhulp bij de geboorte. Ditmaal vertelt juffrouw Doortje over de nabberhulp bij sterfgevallen. De lezer zal zich dan wel terug moeten plaatsen naar de eerste decennia van de vorige eeuw.

Nabberhulp bij sterfgevallen

Ik heb twee sterfgevallen meegemaakt in ons eigen gezin: een zwaarzieke oom, broer van mijn moeder (1918) en de dood van mijn grootmoeder in 1920. Die zieke oom was al menig jaartje thuis verpleegd door mijn moeder. Zij werd daarin bijgestaan door een wijkzuster, een religieuze. Het was in die tijd zo dat, als er mensen stierven, die zuster werd benaderd en deze kwam dan direct. Zij bracht tegelijk het z.g witte doods-kleed mee. Dat was een soort gewaad dat iemand na verzorging werd aangetrokken en waarin men dan begraven werd. Ik herinner mij ook nog dat bij het sterven van die oom (ik was toen acht jaar) die zuster ons, kinderen, vroeg om kleine paarse chrysantjes te gaan plukken, die ze dan op dat witte kleed legde.

Direct na het sterven ging vader naar buiten en werden alle blinden gesloten. Het was dus donker in het hele huis. Daarna waarschuwde hij de burenen (de rste nabber) en die gingen dan de hele buurt op de hoogte brengen van het sterfgeval en uitnodigen om rozenkrans te komen bidden in het sterfhuis, meestal diezelfde avond nog om ongeveer acht uur. Diezelfde burenen zorgden dan ook dat er genoeg stoelen en banken in huis kwamen om de mensen te laten zitten bij het bidden. Het was dan altijd een rozenkrans: drie maal het rozenhoedje! Na afloop werd verder besproken wat de burenen als plicht op zich gingen nemen, bv. verre familie uitnodigen, de dode bij de begrafenis naar de kerk rijden per boerenkar (lijkwagens waren er toen nog niet!), de kist dragen naar het kerkhof, het graf delven, in het sterfhuis de tafels dekken voor de begrafenis-koffie, zorgen voor brood en beleg en natuurlijk voor voldoende stoelen.

De burenen links en rechts van het sterfhuis, de rste nabbers dus, namen ook deel aan de begrafenis-koffie. Na die koffietafel ruimen de andere buurvrouwen alles op en brachten stoe-

len, tafels en serviesgoed weer terug naar de plaats waar het geleend was.

Toen mijn moeder stierf in 1953 hebben wij op de Nieuwstraat nog met 78 mensen koffietafel gehad in huis; er werd aan tafels gegeten tot op de slaapkamers toe! Maar toen mijn vader stierf in 1960 werd de begrafenis-koffie in een café gehouden.

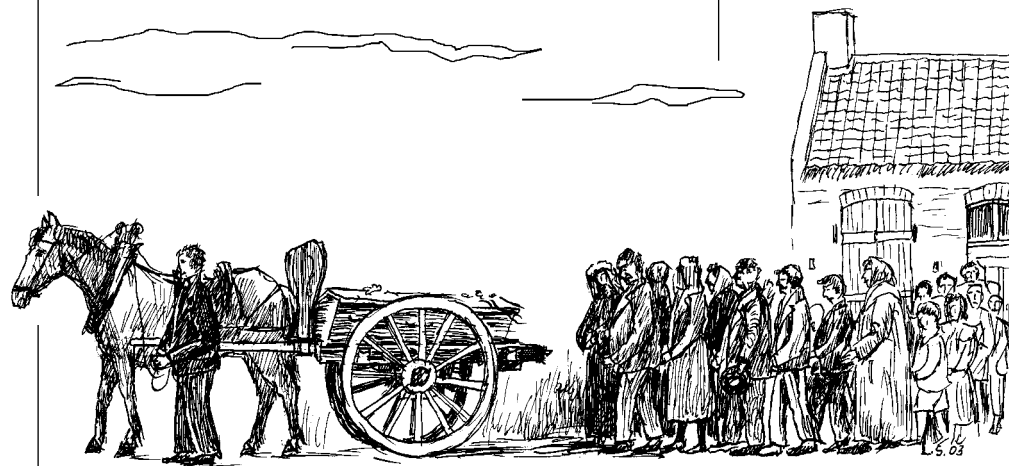
Vaag herinner ik me ook nog dat bij onze burenen een jonge vrouw, moeder van twee kinderen, stierf. Toen moest vader - als buurman - door bar slecht winterweer per fiets helemaal naar Ospel om, zoals dat toen werd gezegd, ter li k te nuuje d.w.z. uit te nodigen voor de begrafenis.

Als rijke of voornamen mensen stierven was er nog een eigenaardig gebruik. Dan werd er na de missen aangekondigd:

Begrafenis met brooduitdeling aan de armen. Die armen of vaders van grote gezinnen moesten dan wel naar de begrafenis komen. Na de mis konden zij dan brood (een groot roggebread) afhalen bij bakkerij Segers tegenover de kerk. En geloof maar dat er gebruik van werd gemaakt!

Mijn vader wist nog te vertellen dat in zijn jonge jaren vier of zes mannen uit de naaste buurt s nachts in het sterfhuis bleven waken. Dat waken moet je dan niet te zwaar nemen, het was meer een tegenwoordig zijn zodat de familie rustig kon gaan slapen. Deze wacht bracht de nacht dan ook door met het zetten van koffie en het leggen van een kaartje. Ze kregen vaak zelfs een glaasje bier. Dit gebruik heb ik zelf niet meer meegemaakt.

Tekening: Lei Steeghs

In de vorige twee afleveringen van ons tram-drieluik beschreven we de voorgeschiedenis en de eerste tien jaar van de tram Venlo-Maasbree-Helden. De slotaflevering beschrijft de periode vanaf 1923 tot de allerlaatste tramrit in september 1944.

Loc. 43 op de Maasbrug in Venlo, 7 augustus 1942.

Uit 'Maas-Buurtspoorweg' door P.J.M. Rutten

Piepend en knarsend naar het einde

De tram in Helden (slot)

Giel Kessels

De Stoomtramweg-maatschappij Venlo-Maasbree-Helden (VMH) was vrijwel vanaf het begin een verliesgevende affaire. Ook na de overname door de LTM, in 1923, moest er meestal geld bij. In 1930 deed de LTM daarom op haar beurt de lijn over aan de Maas-Buurtspoorweg. Maar het bleef kwakkelen tot aan het einde.

De VMH was bij de start in 1912 eigenlijk meteen al slecht begonnen. Dat was enkele jaren voor de overname door de LTM nog maar eens duidelijk geworden. Toen had de Maas-Buurtspoorweg al belangstelling getoond om de VMH over te nemen. Bij de onderhandelingen bleek dat de aanlegkosten van de VMH-lijn eigenlijk 30% te hoog waren geweest, onder meer door het te luxueus uitgevoerde stationsgebouw in Venlo, en een onnodig grote werkplaats.

De nieuwe eigenaar, de Limburgse Tramweg Maatschappij, begon in 1923 dan ook meteen met bezuinigen. Maar ook dat maakte de VMH niet winstgevend. Een van de problemen was dat de lijn gesoleerd lag: er was geen enkele aansluiting met het LTM-tramwegnet in Midden-Limburg. Daardoor moest de VMH haar eigen werkplaats aanhouden, en kon er ook geen uitwisseling met LTM-materiaal plaatsvinden. En zo werd er over 1925 een verlies geleden van bijna 37 duizend gulden, toentertijd een heel kapitaal. Al met al niet vreemd dat de LTM toch weer snel van haar

onrendabele Noord-Limburgse lijn afwilde. De Maas-Buurtspoorweg (MBS) had eerder al belangstelling getoond, en ze meldde zich nu weer. De MBS zat in Gennep, en exploiteerde de lijn Nijmegen-Venlo. Ze zou met de VMH dus een aantrekkelijke aftakking krijgen. Waren de eerdere onderhandelingen afgeketst, ditmaal ging de deal wel door.

Op 1 maart 1929 nam de MBS de exploitatie van het lijntje tussen Venlo en Beringe over. De werkplaats in Beringe kon nu worden gesloten, want alle reparaties konden voortaan in Gennep worden uitgevoerd. Van de kantoren in Beringe werd een woning gemaakt. Reizigers konden nu per tram van Beringe naar Nijmegen!

Met de overname van de VMH-lijn had de MBS overigens verlok gekregen de snelheid van de tram te verhogen naar 40 km/uur, en later naar 60.

Concurrentie

In de jaren dertig kreeg de tram zware concurrentie van de bus, die sterk in opkomst was. De lijn Venlo-Beringe had ook te kampen met wilde busondernemers die passagiers oppikten bij de tramhaltes. Het aantal passagiers in de tram daalde snel, en in 1932 besloot de MBS daarom om zlf maar een buslijn te openen. In die jaren na 1932 reed er dagelijks nog maar n passagierstram en n enkele goederenram. Toen de regering in 1939 de wilde busondernemers aan banden legde kon de tram weer terrein terugwinnen, en gingen ze weer vaker rijden.

De come back van de tram was ook te danken aan de nieuwe, veel goedkopere dieselmotoren, die in die tijd de stoomlocs geleidelijk aan vervingen. De stoomlocomotieven waren al aardig verleten geraakt, en ze werden ook steeds duurder in het gebruik. Zo was er voor een rit Beringe-Venlo 50 kilo kolen nodig. Als gevolg hiervan werd in 1934 het eerste zelfgebouwde dieselectrische tramstel in gebruik genomen. De dieseltrams maakten de de kosten per rit veel lager, en daarmee kon de tram weer concurreren met de bus. Bovendien hadden de dieselmotoren geen rusttijden nodig, zoals de oude stoomtrams.

De stoomlocs van de VMH werden in 1935 buiten gebruik

Loc. 43 op de Markt in Panningen, 7 augustus 1942.

Uit 'Maas-Buurtspoorweg' door P.J.M. Rutten

gesteld, en in 1937 gesloopt. Op n na: die kreeg de eer als verwarmingsketel te mogen dienen in de werkplaats in Gennep. De personenrijtuigen ondergingen hetzelfde lot.

Oorlog

Op 10 mei 1940 werd de Maasbrug in Venlo opgeblazen wegens de inval van de Duitsers. In de tijd daarna zette de MBS tot 1 januari 1942 autobussen in op de VMH-lijn. Eind 1941 was de brug weer hersteld, en werd de tramdienst weer hervat. De oorlog zorgde voor een groot dieselttekort, zodat de MBS de nog beschikbare stoomlocomotieven weer van stal moest halen. De dieseltrams werden gedeeltelijk voorzien van gasgeneratoren, die werden gestookt met hout.

Doordat bussen en vrachtwagens wegens het benzinetekort nauwelijks nog reden steeg het reizigersaanbod in de oorlogsjaren enorm. Maar het rijdend materiaal werd ondertussen steeds slechter, wat voor de nodige vertragingen zorgde. Het kwam voor dat schooljongens gevraagd werd om de tram maar even te duwen! De tram van s avonds vijf uur was soms 3 of 4 uur te laat. En als de tram van Beringe in Venlo aankwam werd hij soms meteen doorgestuurd naar Gennep, zodat de wachtende passagiers nog langer moesten wachten op een latere tram. Als die dan kwam moest er eerst van alles gebeuren voordat hij weer kon vertrekken richting Beringe: water innemen, het vuur van de stoommachine omleggen (in orde maken, verzorgen), en vaak nog het een en ander smeren en repareren. Maar ja, voor een trammaandkaart van 4 gulden 85 kon je ook niet alles verwachten.

De Duitse bezetter waren de vertragingen een doorn in het oog. Zij waren van de MBS afhankelijk voor het transport van arbeiders uit de streek rond Helden naar de Flietherhorst, het grote Duitse vliegveld bij Venlo. Ook waren veel arbeiders over de grens, onder andere in M nchengladbach, tewerkgesteld. Zij gingen vanaf Venlo per trein of bus verder.

In de laatste oorlogsmaanden werden trams regelmatig doelwit van geallieerde jachtvliegtuigen die schoten op alles wat bewoog. Zo werd in die tijd de VMH-tram bij caf Halfweg, oftewel de halte Koningslust, beschoten door geallieerde vliegtuigen, maar dat liep goed af. De directie van de MBS plaatste in die tijd een extra man op de locomotief die tot taak had constant de lucht af te speuren naar eventuele aanvallers. De machinist z lf kon door het lawaai van de machine naderende vliegtuigen immers niet horen.

Het einde

Het spoor raakte in de laatste oorlogsmaanden dusdanig beschadigd dat op 6 september 1944 de tramdienst Venlo-Beringe geheel stilgelegd werd. Na ruim 32 jaar viel het doek voor het hijgende, piepende en knarsende trammetje dat het in de oorlogsjaren nog zo lang had volgehouden. Die 32 jaar hadden voor de trammaatschappij weliswaar geen gouden beregen opgeleverd, maar de regio had volop geprofiteerd van de nieuwe verbinding. De tram had in Helden wel vier levens gekost door ongelukken, twee in Beringe (Mientje Trines en Jos Janssen) en twee in Panningen (Mw. Peeters en zoon Hermkens).

Na die zesde september zou de tram niet meer terugkomen. In 1945 besloot de MBS-directie het trambedrijf op te doeken, en alleen nog met bussen verder te gaan. De tramlijnen waren dusdanig beschadigd, en de de bussen z concurrerend dat er geen andere keus was.

Het station aan de brug in Venlo was toen door het oorlogsgeweld al verdwenen. Een jaar later werden de rails opgebroken. De werkplaats van de VMH in Beringe staat nog steeds overeind, en is nu in gebruik als showroom van grafstenen (hoek Kievit/Hoogstraat). De vier tramwoningen in Beringe, gebouwd in 1918 voor het VMH-personeel (Kanaalstraat nrs. 111, 113, 115 en 117) zijn na de oorlog aan de bewoners verkocht. Ook dat zijn nog zichtbare overblijfselen van het Heldense tramverleden. Tenminste, voor degenen die hun oorsprong kennen.

**Het einde van de tram.
Opbreken van de rails
in Gennep.1946.**

Uit 'Maas-Buurtspoorweg'
door P.J.M. Rutten

Noot van de redactie:

Frans Wulms hanteert in deze dialectrubriek een door hem zelf aangepaste versie van de Veldeke-spelling. Dat is volgens de schrijver nodig om typisch Heldense dialectklanken op te kunnen schrijven. Overigens is Frans Wulms samen met anderen doende om in Helden een eigen afdeling van dialectvereniging Veldeke op te richten.

De Mölder

Frans Wulms

In Helje hebbe vreuger zeve meules gesjtaon, en dan t l ich de oliemeule oehde Loe m t. t Koos zich wel in ein van die windmeules aafgesjpld hebbe, me w t t neet.

Dae M lder heij n sjlaechte gewunte, det waas dette neet gen g in de zek die m t t aafwaege van t mael, asse t koore of de weit gemaale heij. Dus hae heel d r altiehd get aan over. Mer op n gegaeve moment zoot m det toch neet good. Hae vulde zich sjldig en t waas vlak v r Paose, hae g ng altiehd v r Paose te biechte m klaorigheid te kriehge.

Ziene vaoste beechvader waas pesjtoe r, mdet dae t beeste plakde en neet teveul penitentie goof. Ich gaon miene klie zaod verkaupe, zaogte ze vreuger asse te biechte g nge, det s auch w r z nne bed kde term wie ze d r vreuger veul gebroekde.

Effeng, hae zeet det teege pesjtoe r dette de minse toch eigelik belazerd heij, en det watte gedaon heij, waas toch auch sjtaele van anger minse. Wie hae zien kwaod vert ld heij, loog pesjtoe r m ein naggal geveulige penitentie op en rooj m aan, ein kruutsb ld in de meule op te hange, vlak b j de maeltroog. As hae dan nao det kruutsb ld keek zoe hae ie rlik bliehve en idder t zien gaeve wat ze towkwoom.

Nao nne mandj kwoom pesjtoe r m tte fiets naeve de meule en daocho, gank ns aan en ins kiehke wie t gegaon heet m t de m lder, offe zich auch gebaeterd heet.

Mer de m lder sj dde ziene kop en zeet: Zoe geit t neet langer, ich kan neet oehsjtaon det mich sjtie ds eemes oppe vingers kiekt m t w rreke. En Hae zeet niks, des nag t ergste.

Det l pt nag nne kie r verkie rd aaf .

Ach , zeet pesjtoe r, det kumt wel good, gae versjtot uch wel .

Nao n paar waeke sjt ng de m lder nao de g mmes an de k rrek te klasjseneere m t n paar boore. Op weeg nao de pastor j daoch pesjtoe r, ns efkes vraoge wie t geit. De m lder zeet: Ich heb t kruutsb ld laote hange en now veul ich mich toch n hie l sjt k baeter .

Juust, zoe wil ich t huure, zuuse wel det t gebat heet! En pesjtoe r, dae leep hie l tevreje nao de paster j.

En zoe kreeg idder ziene zaegen en ziene z n.

Uit het knipselboek van de familie Tummers

Herman Dorssers

In het plakboek van Henri Tummers zijn diverse berichten te lezen over branden in Helden. Soms kan een brand rampzalige gevolgen hebben voor de getroffen. Vooral de brand uit het eerste bericht heeft generaties lang bij de inwoners van Beringe een grote indruk achtergelaten. Uit de Nieuwe Venloosche Courant, 26 april 1911:

Helden. Verleden Zondag middag woedde onder het gehucht Beringe (Hoeve) een verschrikkelijke brand. Het vuur brak uit ten huize van de pachter F.W. en sloeg onmiddellijk over op de in de nabijheid gelegen woning van H.H. Aangewakkerd door een hevigen wind deelde de brand zich spoedig mede aan de op geruimen afstand gelegen huizingen van W.V., P.J. W. en J. B. Daar de meeste der bewoners nog ter kerke waren, ontbrak het aan de brood-noodige hulp en kwam ook de roerende have met vee en varkens in de vlammen om, uitgenomen het vee van W. en B. dat nagenoeg werd gered. Een paard van V. bleef eveneens in het vuur.

Het geheel leverde een treurigen aanblik op. Hoewel nog niet juist is vast te stellen hoeveel dieren er bij de ramp zijn omgekomen, kan zulks bij benadering worden bepaald op 20 stuks hoornvee en ruim dertig varkens. De schade, waartegen matig is verzekerd, is zeer aanzienlijk.

Men kan zich voorstellen hoe de Beringse bevolking met de getroffen te doen had, zich afvragend hoe deze ramp kon gebeuren terwijl de bewoners nog van de kerk in Panningen te voet naar huis terugkeerden. (De parochie Beringe bestond toen nog niet!)

Het volgende bericht gaat over een veel kleinere brand in Beringe, maar misschien nog meer over de trieste brandstichter. Het knipseltje is weer uit De Nieuwe Venloosche Courant, 12 augustus 1912. Leest u met mij mee:

*Panningen. * Door de marechaussees alhier aangehouden, werd naar de gevangenis te Roermond overgebracht J. van E., oud 37 jaar, geboren te Maastricht, thans zwervende, van beroep mijnwerker, verdacht van de in de nacht van 26 op 27 dezer te Beringen-Helden brand te hebben gesticht in een korenrijt van de landbouwer J. Ottenheim, welke mijt totaal is verbrand, waardoor Ottenheim eene schade is veroorzaakt van p.m. ~ 250.-, doordien de mijt niet verzekerd was. Van E. heeft bekend het feit te hebben gepleegd, zeer waarschijnlijk, ten einde raad, om in de gevangenis te komen.*

Henri Tummers in de jaren '20.

Foto: Archief De Moennik

In dit nummer van De Moennik starten we een nieuwe rubriek, onder de noemer 'over de straat'. In elke aflevering beschrijft Henk Thiesen in kort bestek de achtergrond van een straatnaam, of de naam van een buurt. De geschiedenis ligt, ook in Helden, op straat!
Op deze pagina een korte inleiding, op de volgende de eerste aflevering.

Henk Thiesen

Over straatnamen komen we niet veel tegen in de oudste archieven. Waarschijnlijk was in die tijd ook nog geen behoefte om namen te verbinden aan straten. Immers gehuchten, wijken, grondpercelen en buitengebieden hadden in de volksmond vaak al namen. Lange tijd volstond men dan ook met een doorlopende huisnummering en gehuchtsnaam. Uit een bevolkingslijst uit 1802 treffen we behalve de namen van inwoners ook de volgorde van gehuchten in Helden aan: Keup, Achel, Achelsenhoek, Heup, Zeelen, Hongsheuvel, Stert, Heults, Kiekheuvel, Beringerhoek, Beuken, Maris, Bosch, Hoeven, Beringen, Stappersbos, Kaumeshoek, Everlo, Huijshoek, Nobis, Vosberg, Vlaekbroek, Loo (1), Koningslust, Kruijsbergh, Loo (2), Sandberg, Stox, Paningen, Heuvelhoek, Straetjen, Stogger, Dorp, Onroy, Eynd, Veegtes, Sandberg, Dekenshorst Sandberg.

De doorlopende huisnummering begon in het verleden op de Keup, liep vervolgens naar de Keuperhei, Egchelhei, Egchel, Egchelhoek naar de Hub en Zelen, Everlo en zo verder door de gemeente. Eeuwen lang werd dit systeem gehanteerd. Voor het laatst werd deze huisnummering door de gemeenteraad nog vastgesteld op 17-03-1939. Men besloot toen om in de bebouwde kommen met straatnamen te gaan werken en in de buitengebieden nog met de oude doorlopende nummering. Iedere tien jaar schoven de huisnummers weer op. Op 7 augustus 1953 werd door de gemeenteraad besloten alle huizen straatsgewijs te nummeren.

Sommige van deze oude namen van gehuchten zijn vastgelegd in straatnaamgeving. Helaas komen we ze niet allemaal tegen. Het straatnamenbestand van onze gemeente is een mengeling van toponiemen en namen van plaatselijke verdienstelijke personen. Waarschijnlijk zijn veel mensen nieuwsgierig over het verhaal achter iedere naam. Achter deze namen ligt een behoorlijke brok historie. In de rubriek Over de Straat zult u in een willekeurige volgorde korte uitleg krijgen over een straatnaam, geïllustreerd met foto's en documenten.

Pastoor Hoemoetstraat (De Riet)

Henk Thiesen

Martinus Leonardus Hoemoet werd in 1768 geboren te Venray. Hij werd priester gewijd in 1792, en werd daarna professor aan de Latijnse school in het Belgische Mol. Vervolgens werd hij in 1796 in Helden tot pastoor benoemd van de St. Lambertusparochie. Hij was de laatste Heldense pastoor die nog door de Proost van Keyserbosch in Neer werd benoemd.

Veel van de eeuwenoude gebruiken werden in de Franse tijd in de ban gedaan. Zo werd Helden opnieuw ingedeeld in een groter geheel. Mede daarom werd in 1803 pastoor Hoemoet de pastoorstitel ontnomen, waarna hij zich nog slechts desservant mocht noemen.

Behalve de Franse tijd maakte hij ook de stichting van de nieuwe parochie Panningen mee. Door deze stichting raakte hij in 'n klap de helft van zijn parochianen kwijt, en natuurlijk de daarbij behorende inkomsten. Het was dan ook niet vreemd dat pastoor Hoemoet een fel tegenstander was. Zijn markante persoonlijkheid is nog te herleiden uit de talloze brieven die hij schreef naar diverse instanties. Regelmatig lag hij dan ook overhoop met de gevestigde orde van de gemeente Helden. Felle protesten en inmenging in de politiek mochten niet baten.

Vanwege zijn ouderdom nam hij op 25 mei in 1850 ontslag. Op 8 augustus 1850 kwam buurman Gerard Kessels op het raadhuis aangifte doen van het overlijden van pastoor Hoemoet. Hij was die dag op 81-jarige leeftijd om 11 uur voormiddag in de pastorie overleden. Meer dan 100 jaar later werd zijn naam verbonden aan een straat in het uitbreidingsplan De Riet, gelegen tussen Panningen en Helden.

Pastoor Hoemoet.

(eigendom van St. Lambertusparochie Helden)

Overlijdensprentje

Archief Des Lang Gelejeje

Een maalsteen als getuige van een drama...

Harry Bouten,
(Archeologische Werkgroep Helden)

In het vorige nummer van *De Moennik* hebt U kunnen lezen over de succesvolle proefopgravingen in Panningen. We meldten toen sporen van een prehistorische nederzetting, met als belangrijkste vondst een maalsteen met looper, die als complete molen aangetroffen werd. Ook maakten we melding van het feit dat een combinatie als deze vraagtekens oproept: een intacte molen was niet iets om zomaar achter te laten. Dat dit wel gebeurd is wijst op een ingrijpende gebeurtenis...

Allereerst moeten we proberen te achterhalen hoe oud onze Panningse nederzetting is. De zadelvormige maalsteen geeft al een eerste aanwijzing omdat we dit type aantreffen vanaf ongeveer 4000 v.Chr. Ze blijven dan wel langere tijd in gebruik. Andere vondsten brengen ons vervolgens dichterbij het juiste tijdvak, zoals potscherven die een gidsfunctie vervullen.

De prehistorische maalsteen die in Panningen is gevonden. Foto: Jeu Gijzen

D.w.z. dat ze karakteristiek zijn voor een bepaalde periode. Onze nederzetting aan de Loo blijkt dan bewoond te zijn geweest in de Brons/IJzertijd. Welke gebeurtenis in of aan het einde van de IJzertijd kan de oorzaak zijn geweest van het plotselinge vertrek van deze vroege Heldenaren? Behoorden zij niet tot het volk der Eburonen dat zich rond die tijd gevestigd had in het gebied tussen Peel en Rijn, aan weerszijden van de Maas???

Bij het aantreffen van de maalsteen met looper kwam dan ook spontaan de gedachte aan het onderzoek, waarbij Huub Kluijtmans en schrijver dezes - beide tien jaar geleden staande aan de wieg van de Archeologische Werkgroep Helden - jarenlang betrokken zijn geweest en nog zijn als lid van Sablonibus, Archeologische en

Julius Caesar

Museumvereniging voor het Maas- en Nettetdal. Onder de bezielende leiding van Günter Nonninger bestudeert deze vereniging al jarenlang het verleden van onze streek aan beide zijden van de grens. In dat verleden blijkt het Jammerdal een sleutelfunctie te vervullen door een inderdaad zeer ingrijpende gebeurtenis rond het einde van de IJzertijd. Ook het antwoord op onze vraagstelling ligt in het Jammerdal! Wij zijn er namelijk van overtuigd dat het in dit dal was dat het 14de Legioen van Julius Caesar in een hinderlaag werd gelokt door Ambiorix en zijn Eburonen... Meer dan tien jaar onderzoek naar Günter Nonningers ontdekkingen heeft voldoende sporen opgeleverd om dit tot nu toe niet getraceerde slagveld in onze contreien te plaatsen.

Welke argumenten hebben hierbij een rol gespeeld?

Ten eerste de geschriften van Julius Caesar. Al lezende in "De Bello Gallico" blijkt het geheel zowel geografisch als geomorfologisch letterlijk te passen in het landschap oostelijk van Venlo. Het voert te ver om in het bestek van dit verhaal al deze zaken uit te diepen. Toch willen wij U één voorbeeld niet onthouden: Caesar schrijft o.a. dat hij terugkerend uit Engeland zijn legioenen onderbrengt in verschillende winterkwartieren waarbij het 14de Legioen geplaatst wordt als meest noordelijke "midden in het land der Eburonen". De streek oostelijk van Venlo valt onder deze omschrijving. Op grond van onze onderzoekingen kunnen wij vaststellen dat de

Romeinen precies op de hoogte waren van het toenmalige wegennet. Vanuit voornoemd winterkamp kon nl. de oeroude noord-zuid lopende volkerenstraat perfect gecontroleerd worden door de aan het

Tekening van een Romeins fort.

14deLeg. toegevoegde ruitery. Plaatsen als Tongeren en Aken die voorheen eveneens aanspraak maakten op deze veldslag vallen buiten het gebied der Eburonen en komen dus niet in aanmerking volgens Caesars beschrijving. Archeologisch onderzoek ter plaatse heeft dan ook geen enkel bewijs opgeleverd en inmiddels hebben de archeologische autoriteiten in zowel België als Duitsland erkend dat de regio oostelijk van Venlo de enige overgebleven optie vormt.

Ten tweede hebben wij gebruik gemaakt van een aantal streeknamen die als toponiem voorkomen. Dit houdt in dat de naamgeving het culturele gedachtengoed van het landschap in zich draagt voor wat betreft betekenisvolle gebeurtenissen die in het verre verleden hebben plaatsgevonden en voor welke vaak geen concrete overleveringen meer aanwezig zijn. Alleen gebeurtenissen met een grote impact voor de toenmalige bevolking c.q. geschiedenis komen hiervoor in aanmerking. Losse voorvallen worden niet in toponiem-vorm uitgedrukt of opgenomen. Dit linguïstisch onderzoek waarbij bepaalde streeknamen onder de loep worden genomen blijkt (aan deze zijde van de Rijn) heel effectief te zijn. Wij zijn dan ook tot de conclusie gekomen dat de naam Jammerdal een toponiem is, hetgeen we hier nader zullen toelichten. We vinden in Europa meerdere Jammerdalen. In ons onderzoek hebben we deze kunnen traceren in o.a. Duitsland (Hessen, Württemberg en Beieren), in Oostenrijk en de Balkan. Telkens blijkt het dan zonder uitzondering te gaan om legers die in het betreffende dal in een hinderlaag gelokt zijn. Vaak zelfs vinden we er gedenkstenen ter nagedachtenis aan de soldaten die destijds - het Rode Kruis bestond nog niet - onverzorgd op het slagveld achterbleven, tot ze vaak na dagen van ellende stierven door wondkoorts/ tetanus, honger, dorst, hitte of kou.

Terug naar het Venlose Jammerdal: door dit dal voerde voornoemde volkerenweg het Maasdal in vanaf het hoge plateau - waar nabij Leuth het Romeins kamp gelegen was - naar de oversteekplaats in de Maas bij Swalmen. Deze doorwaadbare plaats moet in het verleden veel belangrijker zijn geweest dan we ooit kunnen vermoeden.

Ambiorix vereeuwigd in een standbeeld op de markt van Tongeren.

Toen het vertrekkende 14de Legioen in het jaar 54 v.Chr. door dit dal trok werd het in een hinderlaag gelokt, overvallen en grotendeels uitgemoord door Ambiorix en zijn Eburonen. Het is tevens de eerste keer dat in oude teksten een precieze beschrijving gegeven wordt van de nood van de duizenden soldaten die gewond achterbleven op het slagveld. Letterlijk schrijft Caesar de berichtgeving van de weinige overlevenden van de slag in zijn "De Bello Gallico": "Het was een geschreeuw en gejammer in het dal". En ook hier zal het hulpgeroep en gejammer van de gewonde soldaten dagenlang tot in de verre omtrek te horen zijn geweest, waardoor ook dit dal zijn naam kreeg. Of zo U wilt: Het Jammerdal heeft nu zijn veldslag en de ondergang van een

Legioen heeft zijn Jammerdal...

Zo heeft ons linguïstisch onderzoek meerdere duidelijke verbanden aangetoond tussen streeknamen en het lot van Caesars Legioen.

Maar Caesar zou Caesar niet geweest zijn als hij het hierbij had laten zitten. Uit Italië liet hij dan ook onmiddellijk drie nieuwe legioenen aanrukken, waaronder - tegen Romeins gebruik in - een nieuw veertiende..... omdat naar zijn mening de fout van de ondergang niet aan de soldaten te wijten was, maar aan hun leiders. In kleine groepen werden de soldaten vervolgens het land van de Eburonen ingestuurd op zoek naar Ambiorix. Een zoektocht waarbij de plaatselijke bevolking niet werd ontzien als zijnde medeplichtig aan het uitmoorden van een kansloos legioen in het Jammerdal. Ook kwamen groepen Germanen de Rijn over om de Eburonen te plunderen en te beroven.

Ambiorix is nooit gevonden. Wat bleef was een totaal ontvolkte streek: van de Eburonen werd nooit meer iets vernomen...

Dit lot moet ook de bewoners van onze Heldense nederzetting aan de Loo, destijds gelegen in het land der Eburonen, beschoren zijn. Alleen de maalsteen en looper bleven geduldig - als stille getuigen van een drama - de tijd afwachten tot ze hun verhaal konden vertellen...

Janssen uitvaartverzorging Panningen

Loosteeg 19^A

Mobers & Dings notarissen Panningen

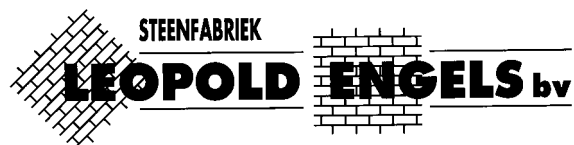
Raadhuisstraat 168

Jan Reijnen BV Panningen

Markt 21

Beumers Ateliers Panningen

Kerkstraat 44

smid & inker

De tentoonstelling
loopt nog tot medio
maart 2003.

*Zie voor openingstijden
de achterzijde van dit tijdschrift.*

In het volgende nummer
van *De Moennik* onder meer:

- Lómmsen Bèr, de burgemeester van Beringe
- Helden en het Jaar van de Boerderij
- Hoe de Lazaristen 'onze paters' werden